

KORRUPTSIIYA TARAQQIYOT KUSHANDASI

Nurullaev Mansurbek Atabaevich¹

**Xususiy huquqiy fanlar
kafedrasi mudiri**

Narqulova Muqaddas Ulug'bekovna²

Yuridik klinika raxbari

Matyaqubova Manzura Shuxratovna³

ARM rahbari

¹⁻²⁻³Xorazm viloyati yuridik texnikumi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7111654>

Korruptsiya har qanday davlat va jamiyatning siyosiy-iqtisodiy rivojlanishiga jiddiy putur yetkazadi, davlatning konstitutsiyaviy asoslarini va qonun ustuvorligini zaiflashtiradi, davlatni ich-ichidan yemirib boradi, xalqni xonavayron etadi. Davlat va jamiyatda sog'lom muhitning qaror topishi, barqarorligi, tinchligi va taraqqiyoti uchun xavf soladi. Korruptsiyaga qarshi har kim har doim kurashishi, bu illatning jamiyatga, taraqqiyotga va xavfsizlikka katta tahdid ekanini har bir ongli inson chuqur anglashi lozim. Korruptsiyaning oldini olish, unga barham berishda faqat davlat va Hukumatning kuchi bilangina erishib bo'lmaydi. Shuning uchun mazkur ijtimoiy illatga qarshi butun jamiyat, barcha fuqarolar oyoqqa turnog'i, kurashmog'i zarur. Har qanday jamiyat uchun ushbu jinoyatga qarshi kurashish eng dolzarb masalalardan biridir.

Davlatimiz rahbari Sh.Mirziyoev ta'kidlaganlaridek, "Korruptsiya va uyushgan jinoyatchilikka qarshi kurashish, shuningdek, huquqbuzarliklarning oldini olish masalalarini samarali yechish ustuvor vazifalarimizdan biri bo'lib qoladi".

Zamonaviy jamiyatning ko'plab ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy va huquqiy muammolari orasida korruptsiyaga qarshi kurash muammosi oxirgisi emas. Uning o'ta dolzarbligining bir qancha sabablari bor. Korruptsiya, uning ko'lami, o'ziga xos xususiyatlari va dinamikasi mamlakatdagi umumiy siyosiy, ijtimoiy va iqtisodiy muammolarning natijasidir. Mamlakat modernizatsiya qilinayotganda korruptsiya doimo kuchayadi.

Tabiiyki, ayrim kishilarda korruptsiya nima degan savol tug'ilishi mumkin. Bu haqda hammaning o'ziga xos fikri, tasavvuri va tushunchasi bor. Qonun tili bilan aytganda, korruptsiya – shaxsning o'z mansab yoki xizmat mavqeidan shaxsiy manfaatlarini yoxud o'zga shaxslarning manfaatlarini ko'zlab moddiy yoki nomoddiy naf olish maqsadida qonunga xilof ravishda foydalanishi, xuddi shuningdek bunday nafni qonunga xilof ravishda taqdim etishidir.

Bu mavzuning dolzarbligi jahon va xususan O'zbekistondagi mavjud vaziyatni o'rganish va tahlil qilishdadir. Iqtisodiy mazmuni resurslarni

taqsimlash jarayonining deformatsiyasi bo'lgan korrupsiya butun iqtisodiyotning rivojlanishi va mustahkamlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Korrupsiyaning davlatga qarshi va ijtimoiy xavfli hodisa sifatida asosiy xavfi uning davlat tuzumi asoslariga va jamiyatni huquqiy tartibga solishning konstitutsiyaviy asoslariga halokatli ta'siridadir. Bu, birinchi navbatda, korrupsiyaga yo'l qo'ygan mansabdor shaxslarning faoliyati barqaror va samarali davlat tuzilmasini ta'minlashga emas, balki har xil turdagi shaxsiy yoki tor korporativ manfaatlar olishga qaratilganligi bilan bog'liq. So'nggi paytlarda nafaqat O'zbekistonning siyosiy tizimini isloh qilish sharoitida, balki butun dunyoda globallashuv tendentsiyalari, o'sish va ushbu salbiy ijtimoiy xavfli hodisaning jamoat xavfi ortishi kuzatilmoqda. Buni davlat organlari va xalqaro hukumatlararo tashkilotlarning muntazam chop etilayotgan rasmiy statistik ma'lumotlari, mahalliy va xorijiy ekspertlar tomonidan olib borilayotgan sotsiologik, huquqiy, kriminologik va boshqa ilmiy tadqiqotlar ham bilvosita tasdiqlaydi. Shu bois korrupsiya xalqaro forumlarda ham muhokama mavzusiga aylangani bejiz emas.

Ko'pgina tadqiqotchilar korrupsiyaning namoyon bo'lishini aniqlash, oldini olish va bostirish uchun turli usullardan foydalanish kerak, deb hisoblaydilar, chunki korrupsiya munosabatlari ko'p qirrali va yashirindir. Shu bilan birga, yashirin faoliyat faqat korrupsiya rivojlanishining to'liq tsiklini o'rgangandagina tegishli tahlil va qonunga xilof harakatlarni baholashga to'liq duchor bo'lishi mumkin, ya'ni. niyatning paydo bo'lishidan boshlab korrupsion bitimni amalga oshirishgacha.

Bundan kelib chiqadiki, korrupsiyaga qarshi siyosat yuritilishi kerak quyidagi vazifalarni hal qilishga qaratilgan chora-tadbirlarni o'z ichiga oladi:

- korrupsiyaning mohiyatini aniqlash, shu jumladan huquqiy normalarning buzilishi;
- davlat boshqaruvining barcha darajalarida korrupsiyaga qarshi kurashni tashkil etish;
- korrupsiyani amalga oshirish uchun sharoit va sharoitlar maydonini toraytirish;
- korrupsion harakatlarni aniqlash va buning natijasida etkazilgan zararni jazolash ehtimolini oshirish;
- korrupsiya ko'rinishlarining motivlariga ta'sir qilish;
- korrupsiyaning barcha ko'rinishlarida jamoatchilik tomonidan rad etilishi muhitini yaratish.

Korrupsiyaning paydo bo'lishi va rivojlanishiga samarali qarshi kurashishga qaratilgan yuqoridagi vazifalarni hal qilish uchun quyidagi usullarni qo'llash zarur, ularni ikkita juda umumiy guruhga bo'lish mumkin [5].

Shunday qilib, korrupsiya, jumladan, siyosiy, hukmron va iqtisodiy elita orasida istisno emas, balki normaga aylanadi. Korrupsiyaning tarixiy ildizlari, ehtimol, iltifot qozonish uchun sovg'alar berish amaliyotiga borib taqaladi. Qimmatbaho sovg'a odamni boshqa arizachilardan ajratib turdi va uning iltimosining bajarilishiga hissa qo'shdi. Qisman korrupsiyaga duchor bo'lgan huquqni muhofaza qilish organlari institutsional korrupsiyaga qarshi kurashish uchun etarli salohiyatga va zarur real mustaqillikka ega emas.

Noqonuniy faoliyatni ko'plab mezonlarga ko'ra tasniflash mumkin: o'zaro ta'sir qiluvchi sub'ektlarning turlari bo'yicha, turlari bo'yicha, yo'nalishlari bo'yicha, sub'ektlarning o'zaro ta'sir qilish usuli, markazlashtirilganlik darajasi, bashorat qilish. Korrupsiyaning ko'plab modellari, usullari va usullari allaqachon ma'lum bo'lgan va batafsil o'rganilgan.

Korrupsiyani bilish, uni yoritish va bartaraf etishga xizmat qiladigan muhim muammolardan biri bu salbiy hodisaning jamiyatga yetkazayotgan zarari ko'lamini aniqlashdan iborat. O'zbekiston Respublikasida korrupsiya barcha ichki tuzilmalarni, biznesni va ijtimoiy muhitni deyarli falaj qildi, bu jamiyatning umumiy farovonligiga va davlat iqtisodiyotiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Tadbirkorlar va kreditorlar o'rtasidagi poraxo'rlik, huquq-tartibot idoralari va yuqori idoralardagi mansabdor shaxslarning poraxo'rliklarini unutmaslik kerak bo'lganidek, mahalliy amaldorlarning korrupsiyasi ham eng yuqori pog'onani egallab turibdi.

Korrupsiyani har doim va turli yo'llar bilan nazorat qilishga urinishlar bo'lgan, bu ma'muriy apparatning o'zida mavjud bo'lgan ichki mexanizmlar va rag'batlarni o'z ichiga oladi: mansabdor shaxslarning o'z vazifalarini bajarishi uchun aniq standartlar va har bir xodimning qat'iy nazorati. Qonunni buzgan byurokrat oson va samarali tarzda aybdor deb topilishi mumkin bo'lgan mustaqil sud tizimi korrupsiyaning ehtimoliy murojaatini keskin kamaytiradi. Qonunchilik har doim ham o'z majburiyatlarini samarali bajarmaydi, ko'pincha korrupsionerlar faoliyatini osonlashtiradi.

Ko'plab tadqiqotchilar ilmiy ishlarida korrupsiyaning, davlat apparatining mohiyati tahlili negizida o'rganiladi. Korrupsiyani oldini olishning eng muhim omillaridan biri jinoyat qonunidir. Amalda, ko'pgina mamlakatlar qonunlari jinoiy huquqbuzarlik hisoblangan korrupsiya turlarini qanday izohlash bo'yicha ancha tor chegaralarni belgilaydi. Natijada jinoyat qonunchiligini o'z ichiga olgan, to'g'ri tatbiq etish orqali korrupsiyadan to'liq qutulishning iloji bo'lmasa,

uni maqbul darajaga tushirish mumkin bo'lgan taklif ilgari surildi. Yuqorida tilga olingan korrupsiyalashgan bozorlarning barqarorligi juda jiddiy muammo bo'lsa-da, uni tuzilmalarning birgalikdagi faoliyatida barcha uch bosqichni aniq va nosozliklarsiz amalga oshirish orqali hal qilish mumkin. Taklif etilayotgan chora-tadbirlar haqiqatan ham samarali bo'lish ehtimoli yuqori. Chunki, taraqqiyotga to'siq bo'layotgan bir qator omillar, illatlardan biri va eng xavflisi – korrupsiyadir. Bu illat avvalo, xalqning davlat va islohotlarga ishonchini so'ndirishi, jamiyatda norozilik kayfiyatini kuchaytirishi bilan ham g'oyat xatarlidir. Shu bois, Korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarni o'z vaqtida aniqlash, ularga chek qo'yish, ularning oqibatlarini, ularga imkon beruvchi sabablar va shart-sharoitlarni bartaraf etish, korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarni sodir etganlik uchun javobgarlikning muqarrarligi printsipini ta'minlash ham shular jumlasidandir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullaeva M.M. Korrupsiyaning siyosiy, iqtisodiy, tashkiliy va huquqiy muammolari. – M.: Advokat, 2021.
2. Turg'unov B. O'zbekistonda korrupsiya: ijtimoiy-iqtisodiy va huquqiy jihatlari// Korrupsiyaga qarshi kurashdagi muammolar. Maqolalar to'plami. 2021
3. Сатторов В.В. Коррупция, учтенная и фактическая // Государство и право. 2019. № 8. С1-17..